

(इंग्रजीमध्ये टंकलिखित केलेल्या न्यानिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

सुवालाल आनंदलाल जैन

विरुद्ध

आयकर आयुक्त, बिहार, रांची

[ए. एम. अहमदी, मुख्य न्यायाधीश ., सुजाता व्ही. मनोहर आणि के. वेंकटस्वामी, न्यायमूर्ती]

कर अधिनियम, 1961: कलम 40 (ब) स्पष्टीकरण 2 (1984 मध्ये जोडले गेले) आयकर वजावट-मुल्यांकन वर्ष 1976-77-त्यांच्या संबंधित एच. यू. एफ. च्या कर्तास म्हणून त्यांच्या क्षमतेनुसार भागीदारांचा समावेश असलेली करपात्र संस्था- अशा भागीदारांनी त्यांचा वैयक्तिक निधी करपात्र संस्थेमध्ये गुंतवला: करपात्र संस्थेमध्ये त्यांच्या संबंधित एच. यू. एफ. चे कर्ता म्हणून त्यांच्या क्षमतेनुसार भागीदारांचा समावेश होता. या भागीदारांकडे त्यांच्या वैयक्तिक क्षमतेनुसार करदात्या कंपनीकडे आगाऊ पैसे होते. करपात्र संस्थेने त्यांच्या वैयक्तिक क्षमतेनुसार केलेल्या व्याजावर त्यांना व्याज दिले. मूल्यांकन वर्ष 1976-77 साठी करपात्र-संस्थेने असा दावा केला की अशा भागीदारांना दिलेले व्याज हे आयकर कायदा, 1961 च्या कलम 40 (बी) च्या स्पष्टीकरण 2 च्या आधारे मान्य कपात आहे. आयकर अधिकाऱ्याने (आय. टी. ओ.) हा दावा नाकारला. आयकर अपीलीय न्यायाधिकरणाने आय. टी. ओ. ने घेतलेल्या मताला दुजोरा दिला. कायद्याच्या कलम 40 (ब) च्या अर्जावर उच्च न्यायालयांमधील मतभेद लक्षात घेता, कायद्याच्या कलम 257 अंतर्गत हा मुद्दा या न्यायालयाकडे पाठवण्यात आला आहे.

करपात्र व्यक्तीच्या बाजूने संदर्भाला उत्तर देताना,

या न्यायालयाने असे म्हटले: 1. कर अधिनियम, 1961 चे कलम 40 (ब) हे कंपनी आणि जी त्याचे भागीदार यांच्यातील संबंधांच्या मूलभूत स्वरूपावर आधारित आहे आणि त्याची मान्यता आहे. कायद्याच्या कलम 40 (ब) चे स्पष्टीकरण 2 हे केवळ घोषणात्मक स्वरूपाचे आहे. त्यानुसार, 1.4.1985 च्या आधीच्या कालावधीसाठी देखील, जो भागीदार त्याच्या वैयक्तिक/वैयक्तिक निधीच्या ठेवीवर त्याच्या एचयूएफचे प्रतिनिधित्व करणारा भागीदार आहे, त्याला दिले जाणारे कोणतेही व्याज कायद्याच्या कलम 40 (बी) च्या कुरापतीमध्ये येत नाही. [796-797-डी]

ब्रिज मोहन दास लक्ष्मण दास विरुद्ध सी. आय. टी., जे. टी. (1997) 1 एस. सी. 155 वर अवलंबून होते.

गजानंद पूनम चंद आणि ब्रदर्स व्विरुद्ध सी. आय. टी., (1984) 174 आय. टी. आर. 346 (राज.), मंजूर.

सी. आय. टी. विरुद्ध चिदंबरम पिल्लई, (1977) 106 आय. टी. आर. 292, ज्याचा संदर्भ माखनलाल हरनारायण विरुद्ध सी. आय. टी., 1971 चा कर खटला क्र. 83-84/1971, बाजूला सारण्यात आले.

दिवाणी अपील न्यायाधिकरण: 1993 चा कर संदर्भ प्रकरण क्रमांक 1.1980 च्या आय. टी. ए. क्रमांक 871 (पट.) मधील पाटणा येथील आय अपीलीय न्यायाधिकरणाच्या दिनांक 22.09.81 च्या आदेशावरून.

अर्जदारासाठी ए. सुब्बा राव.

उत्तरवादी साठी ए. रघुवीर, लक्ष्मी अय्यंगार आणि बी. के. प्रसाद.

न्याय निर्णय दिला गेला.

के. वेंकटस्वामी, न्यायमूर्ती

आयकर कायदा, 1961 च्या कलम 257 अंतर्गत (यापुढे याला 'कायदा' म्हणतात) या न्यायालयाकडे पाठवण्यात आलेला प्रश्न खालीलप्रमाणे आहे:

खटल्यातील तथ्ये आणि परिस्थितीनुसार, कर अधिनियम, 1961 च्या कलम 40 च्या कलम (ब) च्या लाभासाठी करदात्याचा दावा योग्यरित्या नाकारला गेला आहे का? संबंधित प्रश्नातील मूल्यांकन वर्ष 1976-77 आहे. करनिर्धारिती संस्थेचे प्रकरण असे होते की मेसर्स शांती कुमार जैन, अशोक कुमार जैन, राज कुमार जैन आणि निरंजन हे संबंधित एच. यू. एफ. चे कर्ता म्हणून त्यांच्या क्षमतेनुसार कंपनीत भागीदार होते. त्यांच्याकडे त्यांच्या वैयक्तिक क्षमतेनुसार करनिर्धारिती संस्थेत आगाऊ पैसे असतात. करनिर्धारिती संस्थेने त्यांच्या वैयक्तिक क्षमतेनुसार केलेल्या गुंतवणुकीवर त्यांना व्याज दिले. करनिर्धारिती संस्थेचे इतर प्रकरण असे आहे की, त्यांनी भागीदारांची दोन स्वतंत्र खात्यांची खाती ठेवली आहेत, एक व्यक्ती कर्जदार म्हणून आणि दुसरी एच. यू. एफ. च्या कर्ताची कंपनीमध्ये भागीदार म्हणून. मूल्यांकनाप्रमाणे पैश्याचे स्रोत अगदी वेगळे आहेत. करनिर्धारिती संस्थेने असा दावा केला की 'व्यवसाय किंवा व्यवसायाचा नफा आणि लाभ' या शीर्षकाखाली आकारण्यायोग्य पृथक रक्षित आयाची गणना करताना त्यांना दिलेले व्याज समाविष्ट केले जाणार नाही. असा दावा मान्य न करता, आयकर अधिकाऱ्याने कायद्याचे कलम 40 ((ब) लागू केले आणि 29.1.1978 या तारखेच्या आदेशाद्वारे मूल्यांकन पूर्ण केले. याचा परिणाम असा झाला की वर नमूद

केलेल्या परिस्थितीत भागीदारांना दिलेले व्याज 'व्यवसाय किंवा व्यवसायाचा नफा आणि लाभ' या शीर्षकाखाली समाविष्ट केले गेले.

अपीलिय सहाय्यक आयुक्तांकडे अपील केल्यावर, 27.8.1980 दिनांकित अपील आदेशाद्वारे मूल्यांकनाची पुष्टी करण्यात आली. तरीही व्यथित झालेल्या करनिर्धारिती संस्थेने आय अपीलीय न्यायाधिकरणाकडे पुढील अपील करण्यास प्राधान्य दिले. माखनलाल हरनारायण विरुद्ध आयकर आयुक्त, बिहार या प्रकरणात 1971 च्या कर प्रकरण क्र. 83-84 मधील पाटणा उच्च न्यायालयाच्या नोंद न केलेल्या निर्णयावर भर देत न्यायाधिकरणाने प्राप्तिकर अधिकाऱ्याने घेतलेल्या आणि अपील सहाय्यक आयुक्तांनी घेतलेल्या मताला दुजोरा दिला. कायद्याच्या कलम 40 (ब) च्या अर्जावर उच्च न्यायालयांमधील मतभेद लक्षात घेता, हा मुद्दा या न्यायालयाकडे पाठवण्यात आला आहे.

आम्ही दोन्ही म्हणणे ऐकले आहे

अशाच परिस्थितीत, मेसर्स ब्रिज मोहन दास लक्ष्मण दास विरुद्ध आयकर आयुक्त, अमृतसर, जे. टी. (1997) 1 एस. सी. 155. या प्रकरणात या न्यायालयाला अशाच एका मुद्द्यावर विचार करण्याची संधी होती. कर आकारणी कायदा (दुरुस्ती) कायदा, 1984 द्वारे कलम 40 मध्ये त्यानंतरच्या दुरुस्तीची दखल घेतल्यानंतर ज्या अंतर्गत स्पष्टीकरण (2) इतर गोष्टींबरोबरच जोडले गेले आहे, न्यायमूर्ती जीवन रेड्डी यांनी खंडपीठासाठी बोलताना, असे निरीक्षण नोंदवले आहे:

" गजानंद पूनम चंद विरुद्ध प्राप्तीकर आयुक्त, (1984) 174 आय टी. आर. 346 या प्रकरणात राजस्थान उच्च न्यायालयाने असे मत मांडले आहे की, हे स्पष्टीकरण केवळ

घोषणात्मक स्वरूपाचे आहे आणि म्हणूनच, 1 एप्रिल 1985 पूर्वीच्या मूल्यांकनासाठीही कायद्याची स्थिती समान समजली पाहिजे. या प्रस्तावाच्या समर्थनार्थ, उच्च न्यायालयाने या वस्तुस्थितीवर भर दिला की सामान्यतः स्पष्टीकरणाचा उद्देश जे आधीच अधिनियमित केले गेले आहे ते स्पष्ट करणे हा असतो आणि काहीतरी नवीन सादर करणे हा नसतो. उच्च न्यायालयाने असे मत व्यक्त केले की अनेक उच्च न्यायालयांमध्ये उक्त खंडाचा अर्थ आणि परिणाम याबाबतचा वाद मिटवण्याच्या उद्देशाने संसदेने हे स्पष्टीकरण समाविष्ट केले होते आणि बहुसंख्य उच्च न्यायालयांनी घेतलेल्या दृष्टिकोनावर हे स्पष्टीकरण मंजुरीचा शिक्का मारते. उच्च न्यायालयाने कलम 2 च्या कलम (31) मधील 'व्यक्ती' च्या व्याख्येचा देखील संदर्भ दिला. कर अधिनियम उद्देशाने व्यक्ती, एच. यू. एफ. आणि संस्था या वेगळ्या व्यक्ती/संस्था आहेत, असे या व्याख्येतून स्पष्टपणे दिसून येते, याकडे त्यांनी लक्ष वेधले. त्यामुळे, उच्च न्यायालयाने असा निष्कर्ष काढला की कायद्याच्या उद्देशासाठी एखादी व्यक्ती आणि एच. यू. एफ. हे दोन भिन्न घटक असल्याने, कलम 40 च्या कलम (बी) मध्ये अशी कोणतीही तरतूद नाही, ज्यामध्ये भागीदाराला त्याच्या वैयक्तिक क्षमतेनुसार संस्थेमध्ये केलेल्या बँक ठेवींवर व्याज दिले जाते, जेथे अशी व्यक्ती त्याच्या वैयक्तिक क्षमतेनुसार नव्हे तर एच. यू. एफ. चे प्रतिनिधित्व करणारी भागीदार असते. श्री जी. सी. शर्मा, जे -करपात्रअपीलकर्ता यांचे विद्वान वकील आहेत, ते या निर्णयावर ठामपणे अवलंबून असतात आणि आमच्या स्वीकृतीसाठी त्याचे कौतुक करतात. कर आकारणी कायदा (दुरुस्ती) कायदा, 1984 (ज्यामध्ये वर नमूद केलेले स्पष्टीकरण 2 समाविष्ट केले गेले होते) लागू होण्यापूर्वीच देशातील बहुतांश उच्च न्यायालयांनी समान दृष्टिकोन बाळगला होता, मात्र काही उच्च

न्यायालयांनी याउलट दृष्टिकोन बाळगला आहे यात शंका नाही, असे विद्वान वकिलांनी निदर्शनास आणून दिले. कोणत्याही दृष्टीकोनातून पाहिल्यास, श्री शर्मा म्हणतात, या प्रश्नाचे उत्तर करपात व्यक्तीच्या बाजूने दिले गेले पाहिजे.

कलम 40 चे अनुश्लेष (ब) हे भागीदारी संस्था आणि तिचा भागीदार यांच्यातील संबंधांच्या मूलभूत स्वरूपावर आधारित आहे आणि त्याची मान्यता आहे. आयकर आयुक्त विरुद्ध चिदंबरम पिल्लई, (1977) 106 आय. टी. आर. 292 मध्ये, या न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले:

" येथे पहिली गोष्ट जी आपण समजून घेतली पाहिजे ती म्हणजे एखादी कंपनी व्यक्तिमत्वाची काही वैशिष्ट्ये असली तरी ती कायदेशीर व्यक्ती नसते. भागीदारी हा व्यक्तीमधील एक विशिष्ट संबंध आहे, जो व्यवसायाचा नफा वाटून घेण्याच्या संमतीचा परिणाम आहे." भागीदारी संस्था " हे एक सामूहिक संज्ञा आहे, जी एखाद्या व्यक्तीला नव्हे, तर एखाद्या घटकाला नियुक्त करण्यासाठी एक संक्षिप्त अभिव्यक्ती आहे. प्राप्तीकर कायद्यात, संस्था ही विशेष तरतुदीनुसार मूल्यांकनाचे एकक असते, परंतु ती पूर्ण व्यक्ती नसते, ज्यामुळे पुढील पायरी गाठली जाते, कारण रोजगाराच्या करारासाठी दोन भिन्न व्यक्तींची आवश्यकता असते म्हणजे, नियोक्ता आणि कर्मचारी यांच्यात, कठोर कायदानुसार, कंपनी आणि तिच्या भागीदारांपैकी एक यांच्यात सेवेचा करार होऊ शकत नाही. जेणेकरून व्यवसायात भाग घेण्यासाठी भागीदाराला मिळणाऱ्या मोबदल्याचा कोणताही करार हा आणलेल्या मानवी भांडवलाचे बक्षीस म्हणून दिल्या जाणाऱ्या नफ्याचा भाग मानला गेला पाहिजे. भागीदारी अधिनियम कलम 13 भागीदारी व्यवसायाच्या या पायावर लक्ष केंद्रित करते.

या न्यायालयाने भागीदारीच्या कायद्यावरील लिंडलेचा परिच्छेद देखील संमतीने उद्धृत केला:कायद्याच्या दृष्टीकोनातून, भागीदार ' हा त्याच्या सह-भागीदारांचा ऋणको किंवा ऋणको असू शकतो, परंतु तो ज्या भागीदारी संस्थेचा सदस्य आहे त्या संस्थेचा ऋणको किंवा धनको असू शकत नाही, किंवा त्याला त्याच्या संस्थेद्वारे नियुक्त केले जाऊ शकत नाही, कारण एखादा माणूस त्याचा स्वतःचा नियोक्ता असू शकत नाही.भागीदारी अधिनियम तिसऱ्या आणि चौथ्या अध्यायातील तरतुदी कर्तव्यांची सुस्पष्ट व्याख्या करतात.भागीदारी अधिनियम तिसऱ्या आणि चौथ्या अध्यायातील तरतुदी कर्तव्यांची , दायित्व आणि संस्थेच्या बाबतीत भागीदारांचे अधिकार यांची सुस्पष्ट व्याख्या करतात. एखादी व्यक्ती एका पदावर कुठे भागीदार आहे हा प्रश्न अजूनही कायम आहे, उदाहरणार्थ, इतर व्यक्तीचा प्रतिनिधी म्हणून, त्याच्याकडे संस्थेच्या तुलनेत इतर कोणतीही क्षमता असू शकत नाही का?अधिक तंतोतंत सांगायचे तर, एच. यू. एफ. चे प्रतिनिधित्व करणारी भागीदार असलेल्या व्यक्तीला भागीदारीत आणि त्यावर मिळणाऱ्या व्याजासह त्याचा वैयक्तिक निधी जमा करण्यापासून कायद्याची वरील स्थिती प्रतिबंधित करते का? स्पष्टीकरण 2 स्पष्टपणे सांगते की अशी कोणतीही मर्यादा नाही.एखादी व्यक्ती धारण करू शकेल अशा वेगवेगळ्या क्षमतांच्या सिद्धांताची ही कायदेशीर मान्यता आहे-निःसंशयपणे ती कलम 40 च्या खंड (ब) पर्यंत मर्यादित आहे.एकदा असे झाले की, भिन्न क्षमतांचा हा सिद्धांत 1 एप्रिल 1985 पूर्वीच्या कालावधीसाठी वैध किंवा उपलब्ध नाही असे मानण्याचे कोणतेही कारण आपल्याला दिसत नाही.त्यानुसार, आम्ही असे मानतो की 1 एप्रिल 1985 पूर्वीच्या कालावधीसाठी देखील, जो भागीदार त्याच्या वैयक्तिक/वैयक्तिक निधीच्या ठेवीवर त्याच्या एच. यू. एफ.

चे प्रतिनिधित्व करणारा भागीदार आहे, त्याला दिलेले कोणतेही व्याज कलम 40 च्या कलम (बी) च्या उपद्रव वा आगळिकतेच्या कक्षेत येत नाही.या प्रकरणाच्या या दृष्टिकोनातून आम्ही राजस्थान उच्च न्यायालयाने गजानंद पूनम चंद प्रकरणात घेतलेल्या मताशी सहमत आहोत की कलम 40 च्या खंड (ब) च्या संदर्भात स्पष्टीकरण 2 हे घोषणात्मक स्वरूपाचे आहे.त्यानुसार, आम्ही हे अपील मान्य करतो, उच्च न्यायालयाचा निर्णय बाजूला सारतो आणि कलम 256 अंतर्गत संदर्भित प्रश्नाचे उत्तर सकारात्मक, म्हणजे करपात्र व्यक्तीच्या बाजूने आणि महसुलाच्या विरोधात देतो.

या न्यायालयाचा वरील निकाल लक्षात घेता, या प्रश्नावर आणखी स्पष्टीकरणाची आवश्यकता आहे असे आम्हाला वाटत नाही.त्यानुसार या प्रश्नाचे उत्तर करपात्र व्यक्तीच्या बाजूने आणि महसुलाच्या विरोधात दिले जाते.खर्चाबाबत कोणताही आदेश नाही.करपात्र व्यक्ती व्यक्तीच्या बाजूने संदर्भिला उत्तर देणे.

अस्वीकरण

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही. तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता

विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि
अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल."

X-X-X-X